

Barış Esen, Bölünmüşlük Gölgesinde Çatışma Çözümü Asimetrik Güç Filistin ve İsrail. İstanbul: Der Yayınları, 1. Baskı (2019), ss. 254.

Ahmet Vefa RENDE¹

Birçok uzman, Ortadoğu'daki sorunların kaynağı olarak Filistin sorununu işaret etmektedir. Zaman içerisinde büyük güçlerin İsrail'e verdiği destek nedeniyle Filistin ile İsrail arasında bir güç asimetrisi oluşmuştur. Güç asimetrisini tetikleyen unsurlardan biri de Filistin'deki bölünmüşlüktür. *Bölünmüşlük Gölgesinde Çatışma Çözümü Asimetrik Güç ve İsrail* başlıklı kitap, Filistin ve İsrail taraflarının müzakere masasına oturmalarına rağmen kalıcı bir barışın sağlanamamasında asimetrik gücün etkili olduğunu ve bu asimetrik gücün nasıl dengelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda öncelikle Filistin'de bir birliğin sağlanması gerektiğini öne sürmektedir. Kitap, Filistin ile İsrail arasındaki sorunları asimetrik güç ve bölünmüşlük kavramlarıyla ele alması bakımından farklılık oluşturmaktadır. Esen, bu kitapla birlikte "Filistin-İsrail Sorunu nasıl çözüm bulacak?" ve "Filistin içerisindeki barış nasıl sağlanabilir?" sorularına yanıt aramaktadır. Barış Esen'in doktora tezinden yola çıkarak kaleme aldığı bu kitap giriş ve sonuç haricinde 4 bölümden oluşmaktadır. Filistin'deki bölünmüşlüğün asimetrik güç bağlamında müzakereyi nasıl etkilediği, asimetrik güç içerisinde tarafların ne zaman müzakereye yöneleceği, Filistin'deki bölünmüşlük halini derinleştiren unsurlar, bu bölünmüşlüğün sona ermesi için gösterilen çabalar ve Filistin ile İsrail arasındaki güç asimetrisinin tarihsel süreçte nasıl değiştiği ele alınmaktadır.

"Güç Kavramı ve Gücü Oluşturan Unsurlar" başlıklı birinci bölümde realist bakış açısıyla gücün tanımı yapılmış ve bir devletin kendi güvenliğini sağlamak için kendi gücünü maksimize etmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu bölümde uluslararası güç dengesini Soğuk Savaş ve uluslararası örgütler üzerinden anlatan yazar, Filistin'de bir devlet yapısı olmaması nedeniyle devletler arası güç sistemi üzerinden Filistin ile İsrail arasındaki güç dengesini ortaya koymaya çalışmıştır. Güç dengesini anlatmak için tarihsel süreçten örnekler veren yazar, bu dengenin sağlanabilmesi için güçlü olan tarafın ağırlığı azaltılırken güçsüz olan tarafın gücünün artırılması gerekliliğine vurgu yapmıştır. Yazara göre bu denge, uluslararası sistemde devletlerin hayatta kalmasına yardımcı olacaktır. Bunlara ek olarak, Filistin ile İsrail arasındaki mücadeleyi tanımlamak için kullandığı *güç asimetrisi* kavramı ele alınmıştır. Güç asimetrisi, taraflar arasındaki güç farkı ve yoğun bir dengesizlik zamanında ortaya çıkmakta ve zayıf olan taraf aradaki güç farkını minimal seviyeye indirmek için terörizm gibi stratejik araçlar kullanabilmektedir. Bölümün son kısmında ise güç asimetrisiyle müzakere süreci ele alınmış, bu kapsamda müzakere aşamasına geçişin taraflar arasındaki asimetrisinin azalmaya başladığı anda ortaya çıktığını belirtilmiştir.

"Uluslararası İlişkilerde Çatışma Çözümü" başlıklı ikinci bölümde öncelikle William Zartman'ın çatışma çözümü kavramına ve söz konusu psikolojik faktörlerin neler olduğuna değinilmiştir. Bu yaklaşım, uzun süre çatışan tarafların bir arabulucuya anlaşmaya yanaştığını göstermektedir. Bu anlaşmanın ortaya çıkabilmesi için taraflar birbirlerine güvenmese de arabulucuya güvenmeleri gerekmektedir. Arabulucu pozisyonundaki tarafın aradaki iletişimi kolaylaştırabilecek, ikna kabiliyeti yüksek, tarafları ortak çıkarlara yönlendirecek, gerektiğinde güç kullanabilecek ve yapıcı rol oynayabilecek olması gerekmektedir. Yazarın bu bölümde ele aldığı Dean Pruitt ise Zartman'ın olgunlaşma teorisini ileriye götürmüş ve hangi faktörlerin tarafları müzakere masasına oturmaya ikna

¹ Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Enstitüsü, Sakarya, Türkiye, ORCID: 0000-0001-8116-7969, vefarende@gmail.com

edebileceğine değinmiştir. Bu minvalde, öncelikle değinilen husus motivasyon olmuştur. Tarafları müzakere masasına oturmaya ikna edecek motivasyon kaynakları ise tarafların çatışmanın maliyetini fark etmesi sağlamak ve tarafların çatışmayı kazanamayacağı düşüncesi olmuştur. Bölümde son olarak Pruit'in hazır olma kavramı ele alınmıştır. Buna göre iki tarafında müzakereye hazır olmasının anlaşma sağlanma ihtimalini arttırdığını belirtir. Bir tarafın anlaşmaya daha çok istekli görünmesinin o tarafın daha zayıf görünmesini sağlayacağını ve müzakerelerde güç asimetrisini doğurabileceğine değinilmiştir. "Filistin'de Bölünmüşlük" başlıklı üçüncü bölümde, Birinci İntifada ile 2006 Filistin seçimleri arasındaki dönemde Hamas ve El Fetih gruplarının yapıları, ideolojileri ve Filistin meselesine bakışları değerlendirilmiştir. İdeolojik olarak milliyetçi ve sosyalist görüşlerin ağır bastığı El Fetih ile İslamcı ideolojiye bağlı Hamas arasındaki bölünme, bölgedeki gelişmeler dolayısıyla daha da derinleşme ihtimali bulunmaktadır. Bunun en spesifik örnekleri Körfez Krizi ile Oslo görüşmeleri olmuştur. İki taraf arasındaki bu bölünme, hem coğrafi hem de ekonomik olarak Filistin toplumunu derinden sarsmaktadır. Bu ise Hamas'ın etkin olduğu Gazze Şeridi'nin El Fetih'in hakim olduğu Batı Şeria'dan sosyo-ekonomik olarak geri kalmasına yol açmıştır. Oslo görüşmelerinde Hamas'ın süreç karşıtı bir rol oynaması, İsrail ve uluslararası kamuoyu tarafından dışlanması bu duruma neden olan en önemli faktörlerdir. Ayrıca, İsrail'in Gazze'ye yaptığı operasyonlar, Hamas liderlerine gerçekleştirdiği suikastlar ve barış sürecinde El Fetih'e yapılan yardımlar bölünmeyi derinleştirmiştir. 2006 seçimlerinden sonra Hamas ile El Fetih arasındaki bölünmenin iyice belirginleşti hatta bu bölünmenin taraflar arasında silahlı çatışmaya dönüştüğü görülmektedir. Son olarak iki taraf arasındaki bölünmeyi sonlandırmak için bölgesel ve küresel olarak yürütülen arabuluculuk girişimlerine değinilmiştir. Bu doğrultuda en ciddi teşebbüsün Suudi Arabistan'ın çabalarıyla 2007 yılında Mekke'de iki tarafın bir araya geldiği ve bir ulusal birlik hükümetinin kurulmasının kararlaştırıldığı anlaşma olduğu görülmektedir.

"Çatışma Çözümü Çerçevesinde Filistin-İsrail Meselesi" başlıklı son bölümde ise çatışmanın çözülmesinde uygun zaman ve motivasyon kaynakları, adil bir barış süreci için gereklilikler, Filistin ile İsrail arasındaki güç asimetrisi, Oslo'dan İkinci İntifada'ya kadar olan süreç ve taraflar arasındaki arabulucuların oynadığı roller ele alınmıştır. Bu kapsamda, yazar ilk kısımda çatışmanın çözülmesi kapsamındaki adımların geçerli bir zemine dayanmadığını belirtmektedir. Nitekim İsrail'in Yahudi yerleşimlerini genişletmesi, Filistinli aktörler arasındaki bölünmeyi derinleştirecek hamleler yapması, barış sürecinde iki taraf arasındaki güç asimetrisini dengelemesi beklenen arabulucu pozisyonundaki ABD'nin bu asimetriyi daha da dengesizleştirmesi çözüm adımlarının makul bir zemine oturmasını engellemiştir. Diğer taraftan Filistin kanadındaki bölünmüşlük hali barışı daha kırılgan hale getirmiştir. Dolayısıyla yazar, barış için uygun zaman olarak İsrail'in Filistinli tarafları bölünmeye sevk etmediği, Filistin'de ise Hamas ile El Fetih liderlerinin yüzleşmesinin gerçekleşmesini işaret etmiştir. Bölüm kapsamında ayrıca Filistin ile İsrail arasındaki güç asimetrisinin tarihsel olarak dönüşümü ele alınmıştır: 1880'li yıllarda taraflar arasında güç dengesi söz konusuysen bu tarihten itibaren kademeli olarak güç asimetrisinin İsrail lehine değiştiği ancak Birinci İntifada ile Filistinlilerin gösterdiği direnişle birlikte bu asimetrinin bir nebze de olsa azaldığı hatta bu süreçte Filistin'in direnişi uluslararası kamuoyu tarafından destek gördüğü belirtilmiştir. Ayrıca, tarihsel süreçte güç asimetrisinin İsrail lehine gelişmesinde Balfour Deklarasyonu ve Nazi Almanyası'nda gerçekleşen Yahudi soykırımı önemli bir faktör olarak görülmüştür. Yine negatif ve pozitif barış kavramına da değinen yazar, Filistin ile İsrail arasındaki barış sürecini bazı sorunlar giderilse de taraflar arasındaki gerilimlerin devam ettiği "negatif barış" terimi ile ifade etmiştir. Bu bölümde son olarak iki taraf arasındaki çatışmanın çözümü konusunda ABD'nin rolü ele alınmış, ABD'yi bu süreçte tarafsız bir rol oynamamasından dolayı arabuluculuk vazifesini layıkıyla yerine getiremediğinden bahsedilmiştir.

Sonuç olarak yazar bu kitapta, Filistin-İsrail arasındaki güç dengesini bozan unsurların başında Filistin'deki bölünmüşlüğü görmüştür. Ancak, yapısı itibarıyla bakıldığında Filistin'deki bölünmüşlük halinin sona ermesinin güç dengesini sağlayabileceğini söylemek zordur. Nitekim, güç asimetrisinin dengelenmesinde siyasi, askeri, ekonomi, sosyal ve uluslararası faktörlerin yeterince ele alınmadığı görülmekte olup, bu da kitabın argümanını zayıflatmaktadır. Zira, Filistinli grupların birleşmesinin de mevcut konumu itibarıyla güç asimetrisini dengelemeye yetmeyeceğini göstermektedir. Öyle ki Birinci İntifada ile birlikte Filistin'de bölünmüşlük halinin ön plana çıkmaya başladığı ancak Filistin ile İsrail arasındaki güç dengesinin Filistin topraklarında İngiliz manda yönetiminin gelmesiyle birlikte bozulduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda, yazarın güç asimetrisini ele alırken dengelyi bozan unsurların başında İsrail'e gelen uluslararası desteklere daha kapsamlı bir şekilde değinmesi kitabın

argümanını desteklemesi bakımından önemlidir. Gerek Batılı kaynaklardan gerekse yerel birçok kaynaktan yararlanılarak hazırlanan bu kitap, Filistin ile İsrail arasındaki çatışmanın çözümü ve taraflar arasında güç asimetrisini oluşturan etkenleri açıklaması bakımından önemlidir. Ali Öner'in *Çatışmalar ve Görüşmeler Sarmalında Filistin İsrail Çatışması* Tuğçe Ersoy Ceylan'ın *İsrail'de Çatışan Kimlikler Filistinliler ve Yahudiler* gibi Filistin ile İsrail arasındaki sorunları ele alan birçok kapsamlı çalışma söz konusu olsa da, asimetrik güç kavramı çerçevesinde bu sorunun değerlendirilmesi bağlamında konuyu ele alan başka bir çalışmanın bulunmaması kitabın literatürde önemli bir yer edinmesinde etkili olmaktadır. Yazarın doktora tezinden yola çıkarak yayınladığı bu eser Filistin-İsrail çatışmasını asimetrik güç kavramlarıyla ele alması bakımından özgünlüğünü korumaktadır.